

УДК165.74:821.161.2.09Франко(043.2)

Юшкевич Вероніка Миколаївна, студентка кафедри дизайну
Миронова Ганна Анатоліївна, науковий керівник,
член-кореспондент Національної академії мистецтв України,
старший викладач кафедри дизайну,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна

ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ У ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА І ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

***Анотація.** У статті розглядається феномен гуманістичних цінностей у творчості Івана Франка в контексті сучасних культурних і світоглядних викликів. Проаналізовано гуманістичні мотиви його поетичних, прозових та публіцистичних творів, а також сатиричних і казкових оповідань. З'ясовано, що Франків гуманізм має активний, діяльний характер і ґрунтується на ідеях праці, справедливості, моральної гідності та духовного самовдосконалення людини. Звернення до Франкової спадщини дозволяє осмислити моральні основи сучасного українського суспільства в умовах глобалізації, кризи ідентичності та переоцінки культурних орієнтирів.*

***Ключові слова:** гуманізм, духовність, Іван Франко, ідентичність, культура, сучасність, цінності.*

Вступ. Сучасна цивілізація стоїть перед низкою кризових викликів – моральних, екологічних, культурних і ціннісних. Гуманізм – ідея, що стверджує цінність людини як найвищої міри всього сущого, – знову набуває особливої ваги. В українській культурі провідним носієм гуманістичних ідей став Іван Франко – митець, мислитель, філософ, учений і громадський діяч, який своєю багатогранною діяльністю утвердив людину як центральну цінність буття. У сучасному культурному просторі, де поряд із глобалізаційними процесами триває боротьба за національну ідентичність, звернення до Франкової спадщини допомагає осмислити духовні основи українського гуманізму і знайти відповіді на питання нашого часу.

Актуальність теми зумовлена потребою переосмислення гуманістичних засад людського буття в контексті сучасних цивілізаційних змін і духовного відродження українського суспільства. Зокрема звернення до творчої спадщини Івана Франка набуває особливої актуальності в сучасному культурному просторі, де поряд із

глобалізаційними процесами триває боротьба за національну ідентичність, духовну самобутність і моральні орієнтири.

Метою даної роботи є всебічне дослідження гуманістичних цінностей у творчій спадщині Івана Франка та визначення їхньої ролі у контексті сучасного культурного простору України і світу.

Результати. Перші серйозні аналітичні спроби осмислити сутність духовних пошуків і світогляд Івана Франка з'явилися у 20-30-х роках ХХ століття. Серед дослідників цього періоду окремо слід відзначити постать М. Возняка, який започаткував новий розділ у франкознавстві – вивчення світогляду Івана Франка [1]. Провідними на сучасному етапі дослідження творчості письменника є новаторські ідеї О. Забужко, яка звернулась до національно-екзистенційних пошуків І. Франка, в чій особі сконцентровано духовний досвід переломного для долі національної культури покоління української інтелігенції [2] та Б. Тихолоза, який здійснив комплексне осмислення філософської лірики І. Франка в аспекті діалектичного саморозгортання поетичної рефлексії [5].

Слід зазначити, що у центрі цих численних дослідницьких пошуків залишається постать митця-гуманіста, для якого людина, її духовна сила та гідність становили найвищу цінність. Гуманістичні мотиви наскрізно проходять через усю літературну спадщину Івана Франка – від ліричних поезій до філософських поем і соціально-психологічної прози.

У поемі «Мойсей» [8] Франко розкриває трагедію пророка, який веде свій народ до свободи, але стикається з нерозумінням, сумнівами та зневірою. Цей твір – не лише біблійна алюзія, а й глибока притча про духовне лідерство, моральну самопожертву та вірність ідеалам. Мойсей Франка – гуманіст, який бачить у свободі не привілей, а моральний обов'язок.

У збірці «З вершин і низин» та поезії «Каменярі» [6] Франко утверджує ідею праці як вищої форми людського служіння, як морального імперативу, що перетворює світ і очищує душу. Його «каменярі» – символ покоління, яке, долаючи темряву нещасття й рабства, будує новий світ на засадах правди й любові.

Навіть у сатиричних чи казкових творах – наприклад, у «Лисичці-черничці» [7] – Франко не просто розважає, а вчить: сміх у нього має виховну силу, він спрямований проти брехні, лицемірства, жорстокості. Під іронічною оболонкою цих творів приховано

віру в можливість морального вдосконалення людини, у виховну місію культури.

Таким чином, гуманізм Франка не обмежується співчуттям чи м'якістю серця – це активна етика дії, заклик до боротьби, до праці, до вдосконалення себе і суспільства.

Так, дослідник творчості Івана Франка А. Швець наголошує, що «добро і зло як різні грані духовного буття людини завжди присутні у Франкових творах чи то в мисленнєвих актах персонажів, чи в їхніх учинках, чи в образах персоніфікованих видінь» [4]. Його гуманістичний ідеал – це людина гідності, що здатна чинити опір злу не насильством, а розумом, чесністю, співчуттям.

Для України, що прагне зміцнити свою незалежність і культурну суб'єктність, надзвичайно важливо не втратити духовного стрижня. Гуманізм Івана Франка є частиною українського культурного коду, який поєднує любов до рідної землі з відкритістю до світу, шану до людини з прагненням до справедливості. Адже, як зазначає М. Й. Матковський, «провідна ідея творчості мислителя – служіння інтересам рідного народу та загальнолюдським поступовим, гуманним ідеям» [3].

Висновки. У результаті проведеного дослідження доведено, що гуманістичні цінності у творчій спадщині Івана Франка становлять цілісну систему світоглядних орієнтирів, яка ґрунтується на ідеях людяності, праці, правди, любові та солідарності. Обґрунтовано, що Франків гуманізм є не лише історико-літературним явищем, а й актуальним соціокультурним феноменом, здатним забезпечувати духовну стабільність та моральну самоідентифікацію особистості у сучасному глобалізованому світі. Проаналізовано зміст основних гуманістичних ідей письменника та з'ясовано, що вони мають універсальний характер і можуть бути ефективно застосовані у сучасному гуманітарному дискурсі України та світу. Підтверджено, що Франкове розуміння людяності як найвищої форми культури набуває особливого значення в умовах сучасних цивілізаційних криз, коли моральні орієнтири суспільства зазнають трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Возняк М. Пам'яті Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Відень, 1916. 92 с.
2. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. Київ: Основи, 1993. 123 с.
3. Матковський М. Й. Гуманістичні ідеї Івана Франка у становленні сучасної української молоді : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Київ, 2014. С.17.

4. Швець А. «Важка до добра дорога»: гуманістичні візії Івана Франка. Слово і час. 2024. №6. С. 30.
5. Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка: Діалектика поетичної рефлексії: Монографія / Наук. ред. та авт. післям. В.С. Корнійчук. Львів, 2009. 319 с.
6. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Том 1. Поезія. Київ: Вид-во «Наукова думка», 1976. 502 с.
7. Франко І. Лисичка-черничка. Краків: Українське видавництво, 1940. 13 с.
8. Франко І. Мойсей. Поема. Львів, 1905. 102 с.